

OD DJEČJEG NAHODIŠTA DO DOMA ZA DJECU I MLAĐE PUNOLJETNE OSOBE MASLINA: PRILOG POVIJESTI SOCIJALNE SKRBI ZA DJECU U DUBROVNIKU

SAŽETAK

Rad prikazuje povijesni pregled institucionalne skrbi za nezbrinutu djecu u Dubrovniku. Još je 9. veljače 1432. Vlada Dubrovačke Republike osnovala nahodište za djecu pod imenom »OSPEDALE DELLA MISERICORDIA«. Godine 1785. osnovan je odlukom Senata zavod za siročad ženskog spola - Conservatorio, sa svrhom zbrinjavanja siromašnih djevojčica grada i predgrađa, a 1894. godine otvoreno je Zaklonište za siromašnu mušku djecu koje je postalo ustanovom osobite pažnje najuglednijih Dubrovčana. Godine 1944. Narodno oslobodilačka vojska (NOV) ulazi u Dubrovnik te Narodna vlast preuzima Zaklonište za mušku djecu koje je 1947. godine dobilo novo ime - Dječji dom Ivo Vukušić. Ova ustanova od 1997. djeluje kao dječji dom odnosno dom za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina. Može se zaključiti da je Dom za djecu i mlađe

¹ Katica Simunović, socijalna radnica, e-mail: czs-skrb-dubrovnik@du.r+net.hr

Stručni članak
Primljeno: rujan, 2008.
UDK 364.046.6-053.2(091)

Katica
Simunović¹
Centar za socijalnu skrb
Dubrovnik

Ključne riječi:

Dubrovačka republika, skrb
za djecu, dječji domovi,
institucionalna skrb.

iz povijesti 499

punoljetne osobe Maslina nasljednik tradicionalnih postupaka i socijalne osjetljivosti stare Dubrovačke Republike, te slijednik Zakloništa osnovanog 1894. godine.

UVOD

Tradicionalnu osjetljivost Dubrovnika za socijalne probleme njegovih stanovnika i institucionalne mjere kojim ih je nastojao rješavati, možemo pratiti od ranih godina njegovog postanka do današnjih dana.

Začuđujući splet okolnosti omogućio je ovoj maloj državici da u svome razvojnem putu, po svim mjerilima bogatstva, političke organiziranosti i kulturnih dostignuća ne zaostane za progresom velikih i snažnih država Europe, već ih u izvjesnom pogledu i prestigne.

Nasljednik bizantskih komuna na jugoistočnoj obali Jadrana, okrenut otvorenom moru s nizom dobrih luka, a stiješnjen brdovitim i škrtim zaleđem, Dubrovnik svojim izvanrednim gospodarsko-političkim djelovanjem održao je u tisućljetnom kontinuitetu svoju slobodu i samoupravu (De Diversis, 1983.).

Dubrovnik se prvi put spominje početkom 7. stoljeća kada je bio pod vlašću Bizanta uz male prekide do 1205. godine. Samostalan razvitak započinje u 12. stoljeću kada je preuzeo trgovinu tadašnjeg zapada i zemalja na Balkanu. Može se reći da je od 11. stoljeća pa sve do ukinuća 1808. godine, Dubrovnik sustavno razvijao i održavao svoje političke, diplomatske i trgovačke odnose, koji su bili uvjet njegove viševjekovne samostalnosti (Novak, 2004.).

Već u prvim stoljećima uspješan opstanak ostvarila je demokratska uprava male dubrovačke općine u kojoj je sav narod bio zakonodavno tijelo (*consilium generale*) (Šišić, 2004.). Prvim statutom unutrašnjeg uređenja 1272. godine Dubrovnik se definitivno riješio vrhovnog i simboličnog nadzora venecijanskog kneza.

Kada je oko 1395. godine osnaženo plemstvo preuzelo svu vlast, Dubrovnik je postao patricijska Republika.² Tada su se Statutom striktno odredili svi sektori unutrašnjeg uređenja, prava i dužnosti stanovništva. Preuzevši vlast, vlastela ju je raspodijelila na zakonodavnu, upravnu i izvršnu vlast uz stroge mjere obvezatne discipline, posebno u znaku štedljivog i racionalnog raspolaganja budžetom Republike, te čuvanja njezinih javnih interesa.

Svoj samostalni napredni razvitak počeo je Dubrovnik ostvarivati kada se uspješno izborio za preuzimanje trgovine između zemalja zapada i slavenskih država Balkana. U znaku neutralne politike, dubrovački pomorci, većinom po društvenom statusu pučani, ploveći svim morima od Britanije do Indije, pod zastavom svoje države sa simboličnim natpisom »Libertas« i slikom miroljubljivog starca sv. Vlaha, zaštitnika grada, razmjenom

² Isto, 499.

K. Simunović: Od dječjeg nahodišta do Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina...

roba i trgovinom donosili su ogromno bogatstvo. Time su omogućili procvat i prosperitet gradu, njegovom uređenju i izgradnji, visokom standardu njegovih građana, kulturi i znanosti te širokom spektru socijalne politike koja se ogledala u zaštiti zdravlja, prevenciji, liječenju, brizi za stare i nemoćne, te posebno za očuvanje života i ljudskih prava vanbračne djece (Božić, 1949.; Bazala, 1972.).

Neophodno širenje granica, kao sigurnosnog preduvjeta za opstojnost komune - države - Republike, Dubrovčani su postigli političkim, diplomatskim i mirnim putem. Svjesni da bi svaki rat s nosiocem vlasti u njihovom okruženju, koji su se u dugom povijesnom hodu smjenjivali na ovom značajnom, ali turbulentnom prostoru završio lišenjem vlastite slobode, provodili su u skladu s maksimom »bolje sto godina pregovarati, nego jednu godinu ratovati«. ³ Uzajamnim dogovorom, kupnjom, ustupcima u vidu formalnog priznavanja vrhovne vlasti, novčanim doprinosima, uslugama javnog i tajnog karaktera, te nizom drugih ceremonijalnih postupaka, dubrovačka diplomacija je osigurala svojoj državi slobodu i vrlo zahtjevnu neutralnost.

Političkom upravom patricijata s jedne, a bogatstvom koje su u grad donosili pučani, trgovci i pomorci s druge strane, stvorena je ravnoteža između vladajuće vlastele i dubrovačkog puka, čime se nisu mogle pohvaliti ni velike države Europe. Osiguranim velikim pravima pučana u gospodarskom funkcioniranju svoje države, život Republike prošao je bez kriza, koje bi urušile postojeću sigurnost i zavidni opći prosperitet. O tome govori Lujo Vojnović (1907.) »tako, stvorivši prvo i dosad jedino narodno građanstvo uteče onim stališnim trvenjima koja upropastiše dosta država«. ⁴

Podijelivši međusobno najvažnije uloge u javnom životu Republike, aristokracija i puk doprinijeli su visokom dometu razvoja i procvata Dubrovnika, što ga je i politički afirmiralo i očuvalo kao nezavisnu, slobodnu državu u postojećem svijetu. Na ovim temeljima života i rada uz sudbinske povijesne okolnosti ostvaren je dugovječan život starog Dubrovnika. Suradnjom vlasteoske političke uprave i dubrovačkog puka - trgovaca - pomoraca i zanatlija rješavani su mnogi strukturni problemi od važnosti za napredan i civiliziran život Republike, a među njima od primarne važnosti očuvanje ljudskog života, bez kojega nema budućnosti ni za jednu državu i narodnu zajednicu. Dio te tradicije humanitarnog djelovanja Dubrovnika očituje se i u zbrinjavanu ostavljene djece ili djece koja su bila bez roditeljske skrbi (Borovečki i Lang, 2005.). Temeljem pisanih izvora iz Dubrovačkog arhiva te radova uglednih znanstvenika, stručnjaka i pisaca, u ovom radu dat će se prikaz djelovanja ustanova za zbrinjavanje djece od 1432. godine.

³ Poznato je opredjeljenje vanjske politike i diplomacije starog Dubrovnika, koje ju je očuvalo vjekovima.

⁴ O tome Vojnović, L. (1907). *Bolja je rđava raspra, nego dobar rat*, 3.

SKRB ZA DJECU U STAROM DUBROVNIKU

Briga za najmlađe prisutna je već u 13. stoljeću, a slijedeći povijesne izvore iz fondova Dubrovačkog arhiva, može se pratiti razvoj humanitarnih ustanova u starom Dubrovniku sve do naših dana.

Već rano javljaju se humanitarne, karitativno-socijalne institucije, nahodišta, azili, sirotišta, kuće milosrđa i slično. U dubrovačkom Statutu iz 1272. godine, spominje se ustanova rizničara - blagajnika Gospe Velike (Tesoreri di S. Maria Maggiore),⁵ čija je prvotna služba bila skupljanje novca za siromahe, a kasnije oni preuzimaju službu čuvara, izvršitelja i upravitelja dobrotvornih zadužbina, poznatijih kao »Blago djelo«,⁶ kojih je u to vrijeme bilo u Dubrovniku 107.

Briga za djecu, pogotovo onu napuštenu i nezakonitu, postoji već od 1290. godine, kada je u Samostanu sv. Klare djelovala odgojna ustanova za žensku aristokraciju, ali također i briga za napuštene žene, sirote i starice, te među ostalim sklonište za nahočad. Godine 1943. Odredbama Velikoga vijeća osniva se nahodište pod imenom »OSPEDALE DELLA MISERICORDIA«. Filip de Diversis de Quartigianis u svom »Opisu Dubrovnika« iz 1440. godine vrlo pohvalno piše o starateljima siročadi kod starih Dubrovčana - ne smije se šutke mimoći izuzetna briga Dubrovčana za siročad i slaboumne jer odiše milosrđem, svetošću i zaslužuje pohvalu. Ako netko ostane bez oca ili bez oba roditelja, a nije odrastao, ili također ako prosudi da netko objesno i nedostojno troši dobra svojih starih, ili ako tko zbog bolesti ili starosti postane slabouman, a nema pouzdanih ljudi koji bi rukovali njegovom imovinom, tim ljudima ili pojedincu, Malo vijeće što prije određuje staratelja, da se dobro brinu o povjerenim dobrima, a oni koji se odaberu za staratelje ne mogu to odbiti ako ne plate kaznu od 25 perpera. Vodeći računa o koristi siročadi i ostalih kojima se određuju staratelji, općina preuzima njihov novac, mada joj on ne nedostaje, isplaćujući im godišnje 5 posto kao kamatu ili dobitak, a kad ovi porastu, vraća im se, ako hoće, sav njihov novac.« (De Diversis, 1973.).

Uz mnogobrojne karitativne djelatnosti, kao što su zbrinjavanje djece bez roditelja, zdravstvena zaštita u brojnim hospitalima⁷ i ubožnicama, što je sve uzdržavano zadužbinama plemenitih Dubrovčana, postojalo je i sirotište za žensku djecu, koje su Dubrovčani nazvali - Conservatorij. Osnovan je odlukom Senata od 28.11.1785. godine, a svrha mu je bila zbrinjavanje i zaštita siromašnih djevojčica grada i predgrađa, a zatim njihova priprema za udaju i službovanje. Ova ustanova bila je slična onoj koja će se zvati Zaklonište za dječake, a koja je bila otvorena 1894. godine.

⁵ Dubrovački statut iz 1272., lib I, caput III.

⁶ Ustanova »Blagog djela« sačuvala se još i do naših dana, a stari njezin arhiv, koji obuhvaća knjige i svežnjeve do 1815. predan je HAD nakon 1945. Danas se vodi u Dubrovačkom arhivu kao serija Archivium operum piarum. (Vidi o tomu: Vojnović, K. (1896.).

⁷ Pojam hospital koji se korsiti u ovom tekstu se odnosi na različite tipove bolnica.

DUBROVAČKO DJEČJE NAHODIŠTE

Jedno od najhumanijih djela starih Dubrovčana bilo je dječje nahodište, dom za nahočad. Nahodište je bila socijalna ustanova za prihvaćanje i zbrinjavanje izložene djece. Kasnije se služba nahodišta svela na brigu o nezakonitoj djeci. Osnovano je 1432. godine.

Postojalo je punih pet stotina godina, pa je svojim djelovanjem vršilo blagotvornu ulogu u socijalnom životu Dubrovnika i njegova kraja (Jeremić i Tadić, 1939.).

Oduvijek su Dubrovčani obraćali naročitu brigu svojoj nezakonitoj djeci, a koje je bilo mnogo, što svjedoče testamenti i mnoge zbirke arhivskih knjiga. Primjeri: na osnovi testamenta Klementa Mar. Raf. Gučetića, vlastelina i njegove žene Prvule, naslijedio je rublje i druge stvari u kući svoga oca njegov vanbračni sin Ivan (1487.). Osnivač ženskog hospitala Marin Đ. Al. Gučetić imao je nezakonitog sina Vicka, kome je 1547. ostavio 1 000 dukata da mu se preda pošto navrší 20 godina.⁸

Pored ovakvih slučajeva naročite pažnje roditelja prema vanbračnoj djeci, bilo je mnogo takvih koji su svoju djecu zapuštali, čak bacali i ubijali. Tako je u studenom 1419. godine nađeno jedno mrtvo novorođenče na Pilama, pa je vlada izglasala 100 dukata da se potroši za pronalaženje istine o zločinu. Mora da je bilo dosta sličnih slučajeva u ono vrijeme, jer je baš takav postupak s vanbračnom djecom najviše utjecao na Dubrovčane da pristupe uređenju ovoga pitanja.⁹

Vlada Republike odlučila je 9. veljače 1432. godine osnovati nahodište pod imenom OSPEDALE DELLA MISERICORDIA i propisati posebni pravilnik za nj: *Ordo et providimentum hospitalis pro creaturis que abjicie bantur inhumaniter*. Sjednici Vlade prisustvovalo je 125 punoljetnih vlastelina, koji su glasanjem redom primali pojedine članove ovih veoma važnih i neobično interesantnih propisa, kojima su stari Dubrovčani još jednom pokazali veliki smisao i dubok osjećaj za sve što je humano.¹⁰

Ovaj državni »Hospital milosrđa«, uz onaj privatni u sklopu Samostana sv. Klare iz 13. stoljeća, smatra se jednim od najstarijih nahodišta u Europi, koji je kroz dugo razdoblje časnó vršio značajnu karitativnu ulogu u socijalnom životu Dubrovnika i okolice.

Republika je dala porušenu kuću koja je nekada pripadala Jakobu Kotruljeviću, a koja se je nalazila naspram franjevačkog samostana. Kuću je trebalo popraviti novcem milostinje, podići je na dva kata i na trećem postaviti krov. Unutra se je trebala napraviti gustijerna i sve urediti za stanovanje. Ulaz u kuću bio je u pokrajnjoj ulici, današnjoj Zlataričevoj, na čijem zidu se još danas može čitati uklesani natpis iz 39. psalma Davidova (Biblija, 1968.):

»Cochalvit cor meu itra me et ditatione mea exeardescet igni.«

»U meni srce je gorjelo na samu pomisao buknuo bi oganj.«

⁸ Isto, 199-210.

⁹ Isto, 199-210.

¹⁰ Liber viridis, cap CCLII, 103'.

S lijeve strane ulaznih vrata postavljen je prozor i na njemu znamenita »ruota«, kolo pomoću kojeg su djeca primana u hospital u svako doba. Osoba koja bi donijela takvo dijete, položila bi ga na »ruotu«, postavljenu s vanjske strane prozora, zazvonila bi i odmah se udaljila da je nitko ne bi vidio.

Svaka nevjerenčana žena u Dubrovačkoj Republici, koja bi zatrudnjela, imala je pravo prijaviti se nadstojnicima nahodišta, da uđe u nj i da tu izvrši porođaj. Izgleda da dubrovačko nahodište nije uvijek vršilo i ulogu porodilišta, ali se ne zna otkada je i na osnovi kojih vladinih odluka ono bilo i porodilište, bar što se tiče vanbračnih porođaja.

Čim bi koja trudna žena stupila u nahodište da se porodi, zabilježen je u knjigu datum, a ispod njega bilješka »došla je jedna žena da se porodi«. Nikada nije pisano njezino ime jer se po zakonu o osnivanju dječjeg nahodišta iz 1432. godine, uvijek morala sačuvati anonimnost roditelja. Zapisana je bila samo općenitim oznakama, ali nikada prezimenom, osim ako je to izričito zahtijevala. Svaka od tih žena ostajala je u nahodištu do porođaja. Neke bi pobjegle, neke bi ušle u nahodište i bile otpuštene jer ne bi bile trudne, a mnoge bi i umrle prilikom poroda. Čim bi se žena porodila, ispod zabilješke da je ušla u nahodište upisao bi se datum porođaja i druga zabilješka »danas je ova žena rodila muško (žensko) dijete«. Na suprotnom listu, nasuprot ovih zabilješki, bili su zapisani računi troškova oko iste porodilje. Za svaku se je porodilju dnevno davalo četiri dinara, a zadržana je obično 15 dana u nahodištu (Mustać, 1984.)

Čim bi se neko vanbračno dijete rodilo u nahodištu ili u bilo kojem mjestu Dubrovačke Republike, ono se moralo krstiti. Svećenici su morali odmah javiti upravi dubrovačkog nahodišta datum krštenja, ime novorođenčeta i ime svećenika koji je to izvršio, te se unosilo u posebnu knjigu, u koju su se zapisivala sva krštena djeca vanbračnih roditelja. Ako su djeca potajno predavana nahodištu, onda su nadstojnici nahodišta takvu djecu odmah krstili. Ponekad su takva djeca već ranije krštena, pa su čuvari nahodišta primajući dijete na »routi« nalazili kakav komadić papira, na kome je bilo zapisano da je kršteno i koje je ime dobilo. Poslije krštenja djeca su predavana dojiljama. Neke su djecu dojile u samom nahodištu, ali to je bilo vrlo rijetko. Dojilje su obično bile seljanke iz cijele dubrovačke države, koje su i ovu vanbračnu djecu dojile i odgajale skupa sa svojom djecom. U knjige se točno upisivalo koja je žena uzela koje dijete i kada. Ako bi dijete kod nje umrlo, ona bi o tome izvijestila upravu nahodišta i to se onda upisivalo u knjige. Bilo je slučajeva da je po-koja žena iz udaljenih sela donosila i u nahodište predavala mrtvo dijete, koje je ranije bila primila. Inače vanbračna djeca koja su umirala u samom nahodištu, pokapala su se na malom groblju naokolo Crkve sv. Đurđa u Pilama, koja se nalazila u blizini samog nahodišta.

Poslije tri godine provedene kod svojih dojilja, djeca su se vraćala u nahodište i tu ostajala dok ih netko ne bi uzeo i posvojio. Za djecu se brinula država do 6. godine života, a onda bi ih predavala na skrb čestitim roditeljima (većinom onima bez djece).

K. Simunović: Od dječjeg nahodišta do Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina...

Majka je mogla uzeti dijete natrag k sebi ako je mogla dokazati da je dijete njezino. Naime, uz anonimno ostavljenu djecu stavljali su se i znakovi za kasnije prepoznavanje kao što je prepolovljeni novac (polovica se stavljala uz dijete, druga polovica je ostajala kod majke) ili pak neki drugi prepoznatljiv znak ili zakletva (Marinović 1933.: 26-27).

Posvojenje djece vršilo se vrlo često posebnim ugovorom, koji se je sklapao pred državnim notarom. Najviše je usvojeno djece u Konavlima. Uz Konavle, najviše su djece uzimali seljaci iz Ponikava kod Stona. Muška su djeca češće odlazila na selo, a ženska u grad. Neka su djeca, osobito ženska, ostajala do udaje, opskrbljena dosta obilnim zadužbinama i darovima, te su čak iz ovih milodara i državne pomoći dobivala i miraz.

Nahodištem su upravljala tri vlastelina, koji su se nazivali prokuratori ili officiali. U prizemlju je bio uređen prostor u kojem su nadstojnici nahodišta držali svoje knjige, račune i novac, a što je bilo uređeno posebnim odredbama Senata. Djeca u nahodištu bila su odjevena u bijelu rašu (tkanina od vune), a na desnoj strani imala su od druge boje tkanine golubicu kao znak milosrđa.

Njeja poklonjena ovoj djeci, bila je toliko velika i na takvoj razini da su napuštena i u ovom nahodištu othranjena djeca često spominjana poslije kao ugledni građani.

Nahodište je stradalo u potresu 1667. godine, te je 1687. godine bilo smješteno na Pile, najprije u tzv. Stari hospital blizu »TINTORIJA« (bojadisaonice). Dubrovčani su ovo nahodište zvali »Ospedale ai sette scalini« ili »Casa di Pieta alle Pille«.

Uskoro je započela gradnja nahodišta na Pilama (Brsaljama), uređenjem kuće Marina Vlahova. Kuća je bila dovršena 1699. godine, a nalazila se na mjestu bivše kafane »Ocean«, danas »Vrtlar« (Jeremić i Tadić, 1939.).

Od 80-ih godina 18. stoljeća Dubrovčani su počeli primati u nahodište i djecu siromašnih roditelja, i to onih čije su majke rodile blizance i nisu imale dovoljno mlijeka za oba djeteta, a očevi su im bili nezaposleni. Dozvolu za primanje takve djece davala je Vlada putem Malog vijeća, a djeca su uvijek bila primana najprije na 6 mjeseci, što se skoro redovito produžavalo i dalje.

Koliko je humanitarna ustanova nahodišta značila za stare Dubrovčane, vidi se iz Odluke velikog vijeća iz 1432. godine o osnivanju nahodišta:

»Razmišljajući, dakle, koliko je odvratno i nečovječno bacati mala ljudska stvorenja od kojih su nekad zbog velikog milosrđa, nekad zbog drugih obzira i uzroka bacana po Gradu kao obične životinje, a mnogo puta nisu bila sklonjena, niti čovječno i prema njihovoj potrebi potpomagana, zbog čega su često ginula bez krštenja ili na drugi način zlo svršavala, jer se s njima nije postupalo prema čovječnosti i milosrđu, hoćemo da se to ispravi iz poštovanja prema dobrom Isusu i da se prema humanosti i milosrđu izvrši jedno dobro djelo... I da bi naš grad bio pošteđen od svakoga zla, a od dobra išao na bolje, i da bi ona mala stvorenja koja će uživati njihovu pomoć i zaštitu bila njihovi zagovornici kod Boga, osnivaju jedan hospital koji će se zvati -

Hospital milosrđa (Ospitale della misericordia) - a u kome će mala stvorenja naći prijem i u njemu se hraniti»¹¹.

Ova briga za nezbrinutu djecu može se pratiti i u raznim odlukama Senata, u kojima se određuju znatne sume novca, bdije nad higijenom, odličnim upraviteljima i poslugom unahodištu. Tako je npr. tijekom cijelog XVI. st. Senat na svojoj prvoj sjednici svakog mjeseca donosio i prvi svoj zaključak o mjesečnoj pomoći nahodištu. Obično je to bilo 300 perpera.

Dr. Risto Jeremić i dr. Jorjo Tadić u »Prilozima za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika II« (1939.), u poglavlju o dubrovačkom nahodištu, na kraju donose i tabelarne preglede iz kojih se vidi koliko je djece usvajano i kršteno u razdoblju od preko dva stoljeća.

Tablica 1.

Pregled krštene vanbračne djece

Godina	Broj
1675.-1688.	156
1691.	8
1692.	22
1693.	27
1694.	21
1695.	23
1696.	23
1697.	20
1698.	22
1699.	16
1700.	46
1701.	34
1702.	32
1703.	22
1704.	31
1705.	25
1706.	14
1707.	23
1708.	20
1709.	32
1710.	31
1711.	27
1712.	21

Godina	Broj
1713.	37
1714.	45
1715.	27
1716.	32
1717.	19
1718.	33
1719.	27
1720.	26
1721.	26
1722.	30
1723.	36
1724.	26
1725.	19
1726.	25
1727.	29
1728.	21
1729.	27
1730.	25
1731.	21
1732.-1741.	345
1742.-1751.	356
1752.-1761.	252
1762.-1771.	248

¹¹ Isto, 199-210.

K. Simunović: Od dječjeg nahodišta do Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina...

Tablica 2.
Pregled usvojene djece

Godina	Djeca		Uzeta u			Ukupno
	Muška	Ženska	Dubrovnik	Sela	Ston, Cavtat i neodređeno	
1594.-1613.	19	10	11	15	3	29
1614.-1623.	31	15	9	30	7	46
1624.-1643.	40	28	10	57	1	68
1644.-1665.	20	9	11	15	3	29
1676.-1699.	-	-	-	-	-	59
1700.-1709.	29	23	7	33	12	52
1710.-1719.	32	22	4	47	3	54
1720.-1729.	28	24	7	56	9	72
1730.						10
1731.						14
1732.						6
1733.						11
1734.						13
1735.						11
1736.						8
1737.						17
1738.						7
1739.						2

Iz tablica je vidljivo koliko je bilo muške, a koliko ženske djece usvojeno, jesu li ih uzimali seljaci ili građani. Prikazati ukupan broj djece u nahodištu je nemoguće, iz jednostavnog razloga što manjkaju popisi iz pojedinih godina. Za sada se raspolaže samo dvama popisima, na temelju kojih znamo da je npr. 20. veljače 1786. godine nahodište brinulo za 101 šticećenika, od kojih je poslije toga umrlo 29, a do kraja siječnja 1789. ovaj se broj djece popeo na 143, ali su od toga umrla ukupno 64 djeteta. Uz brigu koju je službeno pokazivala Republika prema nahodištu, za nj su se privatno brinuli plemići i pučani. U njihovim testamentima nailazimo često na veće i manje svote novca ili drugih legata koje su ostavljali ovoj ustanovi, pa se može reći da je Republika posebnu ljubav poklanjala nahodištu.

Dječje nahodište na Pilama ostalo je do 1888. godine, do izgradnje zgrade pokrajinske bolnice na Boninovu. Dječje nahodište prelazi u zgradu bolnice, koja ga je preuzela otvaranjem dječjeg odjela.

Zbog propasti plemstva i smanjenog broja djece, koja se u to vrijeme daju obiteljima na odhranu (današnje udomiteljstvo), Odlukom Oblasnog odbora Dubrovačke županije 1927. godine, ukinuto je nahodište, jedna od najstarijih humanitarnih institucija starog Dubrovnika, Hrvatske i cijele Jugoslavije, a koja je pola tisućljeća odolijevala svim zaprekama, ali nije prestala skrbi za nezbrinutu djecu (Mustać, 1984.).

ZAVOD ZA SIROČAD ŽENSKOG SPOLA - CONSERVATORIO

Pored mnogobrojnih karitativnih djelatnosti, kao što su zbrinjavanje djece bez roditelja, zdravstvena zaštita u brojnim hospitalima i ubožnicama, što se sve uzdržavalo zadužbinama plemenitih Dubrovčana, postojalo je i sirotište za žensku djecu, koje su Dubrovčani nazivali - Conservatorij.

Ovo je bio posljednji dobrotvorni zavod Republike. Osnovan je odlukom Senata 28. XI. 1785., a bila mu je svrha zbrinjavanja i zaštita siromašnih djevojčica grada i predgrađa, a zatim njihova priprema za udaju ili za službovanje. Tako je ova socijalna ustanova sličila onoj koja će se zvati zaklonište za dječake, a koja će se otvoriti 1894.

Prema V. Adamoviću ovaj zavod za žensku mladež imao bi biti puno stariji »jer se ne da ni pojmiti, Dubrovčani koji su se onako velikodušno skrbili za nezakonitu dječicu, za bolesnike i nevoljnike svake kuće, neće biti pomislili i za svoje kukavne sirotice, još onda, kada su plutali u blagostanju, nego da su to stoprv učinili u posljednje doba svoga samostalnog vladanja«¹².

Možda V. Adamović ima i pravo, ali do sada nisu nađeni arhivski dokumenti iz ranijih vremena o dubrovačkom Conservatoriju. Čini se ipak da treba razlikovati odluke Vlade od nekih privatnih inicijativa, koje su bile potpomognute raznim zadužbinama iz dosta bogatog fonda Blagog djela (*Opera pia*). Tako se može protumačiti i bogata ostavština Frana Rogušića iz 1733. godine čija se kamata trebala upotrijebiti za:

- othranjivanje djevojčica koje bi se nalazile u pogibelji
- za uređenje sirotišta
- za potrepštine istoga.

Ideju za zavod za siročad ženskog spola Conservatorio dao je izvjesni Miho Curati, zvan brijač, koji je odredio oporukom iz 1663. godine da se moraju sve glavnice uložiti u rimske štedionice (*Monti di Roma*) kod kojih su ostale dok se nije stvorila potrebna glavnica za uzdržavanje 4 djevojčice iz zanatlijskih kuća u jednom od ženskih samostana.

Za nadzor nad sirotištem Senat je izabrao 3 senatora. U zavod su se primale djevojčice od 8 do 11 godine, a moglo ih je biti najviše 40.

¹² »Do g. 1974. postojala su u Dubrovniku dva zavoda pod imenom Conservatorij - ono od Vužinice i drugo od Rezinice. Prvim je upravljala udovica pomorskog kapetana Vuge; no obadva bijahu ukinuta, kako se 1785. godine otvori novi veći Conservatorij«. (Adamović, 1885.).

K. Simunović: Od dječjeg nahodišta do Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina...

Uvjeti za primanje u zavod bili su slijedeći: djevojčice su morale biti dobrog zdravlja, iz zakonitog braka, nisu smjele napustiti zavod prije navršene 22 godine, a mogle su ostati u zavodu do 30. godine.

Ovaj zavod za siročad bio je ukinut za vrijeme francuske uprave, da bi 1829.g. bio opet otvoren. 1834. g. upraviteljstvo zavoda bilo je povjereno komisiji javne dobrotvornosti. Zavod je postojao sve do 1835. g. kao samostalan, kad je bio pridružen kući milosrdnih sestara koje je dubrovački biskup Jederlinić doveo u Dubrovnik da bi se bavile odgojem djevojčica. Sirotište je od te godine nastavilo djelovati pod upravom časnih sestara (Mustać, 1984.).

DJEČJE ZAKLONIŠTE

Dječje zaklonište u Dubrovniku imalo je svrhu da prima siromašnu mušku djecu na odgoj i školovanje. Ovdje su primana djeca od 1. razreda osnovne škole, pa dalje, a na temelju svjedodžbe siromaštva, zdravstvene svjedodžbe općinskog liječnika, općinske svjedodžbe kojom se potvrđuje da su iz Dubrovnika i općih podataka kao što su krsni list, datum rođenja i ime roditelja.

Zakladu za otvaranje zakloništa za siromašnu mušku djecu utemeljuje već 1876. godine veliki dubrovački dobrotvor Niko Amerling, za koga časopis »Slovinac« ističe da je bio »pravi prijatelj i dobročinitelj siromaha i blagi osnivač korisnijih i moralnijih zaklada«. ¹³

Također 1881. godine, Mjesno školsko vijeće utemeljilo je zadužbinu za pomaganje siromašnih pučkih učenika, a dubrovački trgovac Božo Bošković iste godine ostavlja 10 tisuća forinta u državnim obveznicama u korist nesretne i izgubljene djece bez razlike u vjeroispovijesti. Novac se trebao upotrijebiti za zbrinjavanje one »djece koja se usprkos obavezi školskog hođenja skiću u ulicama i dangube«. Ovom zadužbinom se takvoj djeci pomagalo »u namještanje raspuštenijih skitača kod gradskih radnika ili spremanje na more, ili inače (Adamović, 1892.).

Adamović donosi i opis osnivanja zaklade za dječje zaklonište. Prema njemu, zaklada je bila utemeljena u povodu proslave vjenčanja »Njegove Visosti Carevića Rudolfa i Njez. Visosti kneginjice Stefanije«. Bilo je to 10. svibnja 1881. godine.

Za blagajnika novo utemeljene zaklade bio je postavljen dr. Ivo Rubricius, koji je dosta pridonio da je zaklada narasla do lijepe glavnice (Adamović, 1992.).

Zaklonište za siromašnu mušku djecu bilo je otvoreno 4. studenog 1894. godine. Prisutni su bili gosp. predsjed. Lujo Serragli, gosp. dr. Vlaho Matijević, gosp. Đuro Dević,

¹³ Niko Amerling, sin Ignjata Amerlinga, rodom iz Beča. Pokopan u Dubrovniku 1892.g., osnovao je 1871.g. Zakladu za otvaranje zakloništa za siromašnu mušku djecu 1876.g. (Vidi: Arhiv Dubrovačke općine, Zaklade, br. 3, 7-9).

tajnik, gosp. Nike Neumayer i redovnice koje su trebale zavodom rukovoditi. Upisano je taj dan 15 djece. Tako piše na početku »imenika djece u zakloništu od god. 1894. do god 19...« (Mustać, 1984.). Na prvoj već požutjeloj stranici među petnaest svojih drugova čitamo prvo ime Pupator Stijepa, rođenog 10.06.1887. godine.

Kao što je nahodište nekada bilo briga cijeloga Dubrovnika, tako je i ovo zaklonište za mušku djecu postalo ustanovom osobite pažnje najuglednijih Dubrovčana. Dosta je prolistati zapisnike Općinskih vijeća, te onodobne listove kao npr. »Crvenu Hrvatsku«, da se vidi kako su Dubrovčani darivali ovu svoju karitativnu ustanovu.

INSTITUCIONALNA SKRB ZA DJECU NAKON II. SVJETSKOG RATA: DJEČJI DOM »IVO VUKUŠIĆ« DOM ZA DJECU I MLAĐE PUNOLIJETNE OSOBE »MASLINA«

U povijesti skrbi za djecu u Dubrovniku možemo razlikovati dva velika razdoblja: od osnivanja nahodišta do oslobođenja Dubrovnika 1944. godine i od toga datuma do danas.

Dječji dom »Ivo Vukušić« nastavak je humanitarnih ustanova koje djeluju u Dubrovniku od 1432. godine, kao dječje nahodište, zavoda za žensku djecu od 1785. godine, te zakloništa za mušku djecu od 1894. godine.

Drugog dana oslobođenja Dubrovnika 20. listopada 1944. godine dječje zaklonište preuzima Gradski NOO Dubrovnik od tadašnje uprave i postavlja Povjerenstvo kojemu je povjerena briga oko zbrinjavanja djece u dječjem domu. Od 1. siječnja 1947. godine odlaze iz doma časne sestre i dolazi novo osoblje, a za direktora je postavljen Artur Hakal. U ožujku 1947. na prijedlog Izvršnog odbora Gradskog NOO Dubrovnik dom dobiva naziv Dječji dom »Ivo Vukušić«, po imenu istaknutog dubrovačkog omladinca, koji je radeći za NOP i izvršavajući zadatke SKOJ-a poginuo kao žrtva fašističkog terora. Iste godine Gradski odbor Narodnog fronta Jugoslavije Dubrovnik preuzeo je patronat nad domom. U početku je dom primao djecu iz Dubrovnika, po tradiciji od njegova osnutka, ali je već od prvih godina nakon oslobođenja njegova djelatnost proširena na Dalmaciju, a kasnije i na područje SR Hrvatske, obuhvativši oko 60 štićenika.

Zanimljivo je spomenuti da je i poslije ožujka 1947. godine kad je zaklonište dobilo novo ime »dječji dom »Ivo Vukušić«, redni broj korisnika i dalje tekao od prvog njegova upisanog gojenca - Stijepa Pupatora iz 1894. godine. Od 1950. dom prima i žensku djecu. Preseljen je 15. ožujka 1951. godine u sadašnju zgradu (bivša vila »Kolin«) smještenu na jednom od najljepših dijelova Dubrovnika, na Pločama, na samom moru.

Osnovna djelatnost dječjeg doma »Ivo Vukušić« je pružanje dječje zaštite, njegje, odgoja i obrazovanja, te zamjena roditeljskog doma djeci i omladini koja je ostala bez roditeljskog staranja ili onoj koja u vlastitoj obitelji nemaju potrebne uvjete odgoja i obrazovanja.

K. Simunović: Od dječjeg nahodišta do Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe Maslina...

1997. godine dječji dom »Ivo Vukušić« preimenovan je u dječji dom »Maslina«, a 2003. godine dom je preregistriran u Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe »Maslina«. Kako Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe »Maslina« prima i dojenčad, može se reći da je najhumanija ustanova osnovana u starom Dubrovniku pred više od pet stoljeća i danas živa. Dubrovnik se zato može podičiti pred svijetom da čuva jednu od najstarijih ustanova te vrste u svijetu.

LITERATURA

1. Adamović, V. (1892). **Građa za istoriju dubrovačke pedagogije**, II dio. Zagreb.
2. Adamović, V. (1885). **Građa za istoriju dubrovačke pedagogije**, II dio. Zagreb.
3. Bazala, V. (1972). **Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike**. Zagreb: Dubrovački horizonti.
4. Biblija, (1968). Zagreb, 499.
5. **Borovečki, A. & Lang, S. (2005)**. Socijalna i zdravstvena politika starog Dubrovnika. **Hrvatski časopis za javno zdravstvo**, 1, (1), preuzeto sa: www.hcjz.hr
6. Božić, I. (1949). Ekonomski i društveni razvitak Dubrovnika u XIV i XV veku. **Istorijski glasnik**, 1 (1-2), 33-39.
7. De Diversis, F. (1973) **Opis Dubrovnika**. Dubrovnik: Časopis Dubrovnik.
8. Jeremić, R. & Tadić, T. (1939). **Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika II**. Beograd: Biblioteka centralnog higijenskog zavoda, 199-210.
9. Marinović, B. (1933). Jedna važna socijalna ustanova starog Dubrovnika. **Dubrovački liječnik**, 19 (1), 26- 27.
10. Mustać, I. (1984). **80 godina predškolskog odgoja u Dubrovniku**. Dubrovnik: Centar za predškolski odgoj »Anuška Radeljević«.
11. Vojnović, K. (1896). **Državni rizničari Republike Dubrovačke**. Zagreb: Rad JAZU, 127.
12. Vojnović, L. (1907). **Jedna istorijska šetnja**. Beograd.
13. Novak, G. (2004). **Prošlost Dalmacije**. Split: Marjan tisak.
14. Šišić, F. (2004). **Povijest Hrvata**. Split: Marjan tisak

ARHIVSKI IZVORI

1. **Državni arhiv Dubrovnik (DAD)**.

Ljetopis socijalnog rada 2008., 15 (3), 499-512 str.

Katica Šimunović

Social Welfare Center Dubrovnik

**FROM AN ORPHANAGE TO THE HOME FOR CHILDREN AND YOUNG ADULTS
MASLINA - A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF CHILD WELFARE IN
DUBROVNIK**

SUMMARY

The article presents an overview of the institutional care for orphan children in Dubrovnik. The Government of the Republic of Dubrovnik founded an orphanage called OSPEDALE DELLA MISERICORDIA on 9 February 1432. A female orphan institute was founded in 1785 by the decision of the Senate with the aim of providing care for poor girls from the city and the outskirts. A refuge for poor male children was opened in 1894 and given a special attention by eminent citizens of Dubrovnik. In 1944 the Yugoslav People's Liberation Army entered Dubrovnik and the national authorities took over the Refuge for male children which in 1947 became Children's home Ivo Vukušić. This institution operates as children's home since 1997, i.e. the Home for Children and Young Adults Maslina. It can be concluded that the Home for Children and Young Adults Maslina inherited traditional procedures and social sensitivity from the old Republic of Dubrovnik and is a successor of the refuge founded in 1894.

Key words: *Republic of Dubrovnik, child care, children's homes, institutional care.*